

## GERMANIYADA BOLALARNING HUQUQIY VAKOLATLARI

*University of management and  
Future technologies universitetining  
Pedagogika va psixologiya talabasi  
Alixanova Gulibonu*

**Annotatsiya**

Ushbu maqolada United Nations Convention on the Rights of the Child (CRC) va Germaniyada amal qiluvchi milliy qonunchilik — xususan Grundgesetz (GG, Bosh qonun), hamda Jugendschutzgesetz (JuSchG — Yoshlar himoyasi to'g'risidagi qonun) asosida Germaniyada bolalarning huquqiy vakolatlari, ularning qonunda ko'rsatilgan huquqlari va sud-huquqiy vakolatlari tahlil qilinadi. Maqolada, bolalarni shaxs sifatida tan olish, ularning asosiy huquqlarining kafolatlanishi, sud va boshqa muassasalarga murojaat qilish huquqi, himoya va ta'lim huquqlari kabi jihatlar ko'rib chiqiladi. Shuningdek, mualliflar (olimlar, huquq himoyachilari) fikrlari asosida hozirgi holat va taklif etilayotgan islohotlar ko'rsatiladi.

**Maqola maqsadi** — Germaniyada bolalarning huquqiy vakolatlari va huquqlari tizimini tushuntirish, ularning mutlaq himoyasi, muammolari hamda takomillashtirish yo'nalishlarini ko'rsatishdir.

**Kalit so'zlar:** Bolalar huquqlari, huquqiy vakolat, Grundgesetz, Jugendschutzgesetz, CRC, yoshlar himoyasi, sud vakolati, ta'lim huquqi, shaxsiy daxlsizlik, bolalarni himoya qilish

Bolalar — har qanday jamiyatning eng himoyaga muhtoj va zaif toifasidir. Shu sababli, har bir davlat bolalarning huquqlarini va farovonligini qonuniy jihatdan kafolatlashga majbur. Germaniyada bolalar va yoshlar huquqlari na faqat xalqaro hujjatlar (masalan, CRC), balki milliy qonunchilik orqali ham himoyalaniadi.

1992-yildan beri CRC Germaniyada majburiy qonun hisoblanadi — ya'ni, barcha "18 yoshgacha bo'lgan shaxslar" ushbu konvensiyadagi huquqlarga ega Germaniya shuningdek, bolalarni asosiy inson huquqlari doirasida ko'radi — ya'ni, bolalar ham davlat himoyasiga ega bo'lgan shaxslar (basic rights-holders) sanaladi.

Biroq, bolalar huquqlari Bosh qonunda aniq alohida band sifatida emas — umumiy inson huquqlari doirasida ko'rsatilgan. Hozirda Bosh qonunga bolalar huquqlarini aniq kiritish bo'yicha qonun loyihasi ishlab chiqilgan.

Quyida mazkur huquqiy holat, bolalarning vakolatlari va amaliy muammolar tahlil qilinadi.

**Bolalar huquqlarining qonuniy asoslari**

- **International hujjatlar.** CRC va uning uchta protokoli Germaniyada majburiy qonun sanaladi

- **Milliy qonunchilik.** Germaniyaning Bosh qonuni (Grundgesetz) bolalarni inson huquqlariga ega subyektlar deb tan oladi. Bosh qonun moddalari (masalan, inson qadr-qimmati, hayot va tananing daxlsizligi, tenglik, soʻz va fikr erkinligi, din va eʼtiqod erkinligi) bolalar uchun ham amal qiladi.

- **Yoshlarni himoya qonunlari.** JuSchG kabi hujjatlar yoshlarni jamoat hayotida, jamoat joylarida himoya qilish, ularni zararli axborot, zoʻravonlik, zoʻravon kontentdan himoya qilishni nazarda tutadi. Shunday qilib, Germaniyada bolalar huquqlari huquqiy jihatdan mustahkam himoyalangan, ammo bolalar huquqlarini Bosh qonunda alohida band bilan mustahkamlash taklif qilinmoqda.

### **Bolalarning vakolatlari va huquqlari**

Quyidagi muhim huquqlar va vakolatlar Germaniyada bolalar uchun kafolatlangan:

- **Hayot, tananing daxlsizligi va shaxsiy daxlsizlik.** Bolalar zoʻravonlik, suisteʼmol va ekspluatatsiyadan himoyalangan.

- **Soʻz, fikr, maʼlumot, eʼtiqod va ijtimoiy faoliyat erkinligi.** GG moddalari asosida bolalar ham bu huquqlarga ega

- **Taʼlim va rivojlanish huquqi.** Germaniyada taʼlim majburiy hisoblanadi — maktab yoshidagi bolalar maktaba borishlari kerak. Taʼlim davlat maktablarida mavjud boʻlib, barcha bolalar — fuqaroligidan qatʼiy nazar — teng huquqda taʼlim olish imkoniyatiga ega.

- **Himoya va ijtimoiy himoya.** Agar bola jabrlansa, suisteʼmol va zoʻravonlik holatlari yuz bersa, davlat organlari — sud, vasiylik va homiylik organlari, ijtimoiy xizmatlar orqali himoya taʼminlashi lozim.

- **Sudda va muomala qonunchiligida vakolatlar.** Asosiy eslatma: Germaniyada odatda 18 yoshgacha boʻlgan bolalar mustaqil ravishda sudga daʼvo kiritish huquqiga ega emas; ular uchun ota-ona yoki qonuniy vakil javob beradi. Shu bilan birga, davlat tomonidan ularning manfaatlarini himoya qilish majburiyati mavjud

- Shuningdek, bolalarning shaxsiy maʼlumotlari, tibbiy va ijtimoiy ahvollariga oid maxfiylik huquqi himoyalangan.

### **Amaliy muammolar va takomillashtirish yoʻnalishlari**

Germaniyada rasman CRC va boshqa huquqiy bazalar mavjud boʻlsa-da, amalda baʼzi muammolar mavjud:

- Hozircha bolalarning huquqlari Bosh qonunda alohida band sifatida koʻrsatilmagan. Bu holat baʼzi paytlarda ularning huquqlari jamoat va maʼmuriy qarorlarda yetarlicha himoyalanganligiga olib kelishi mumkin.

- Qochqin yoki muhojir bolalar, doimiy yashashga ruxsati boʻlmagan bolalar huquqlari muammoli boʻlishi mumkin — masalan, ijtimoiy yordam, bolalarga

mos tarbiyaviy muhit va barqarorlik jihatlari nuqsonli bo'lishi ehtimoli mavjud. Bunday masalalar bo'yicha huquqiy kafolatlar va amaliy choralar takomillashtirilayotgani aytiladi.

- Onlayn muhit, axborot va media sohasida yoshlarni himoya qilish masalasi — joriy global muammolardan biridir. Germaniyada yoshlarni zararli axborotlardan, kibertahdidlardan himoya qilish, onlayn xavfsizlikni ta'minlash bo'yicha qonunchilik va amaliy choralar ko'rilmogda.

- Shunga ko'ra, huquqiy bazaning kuchaytirilishi va huquqiy himoyaning kengaytirilishi dolzarbdir.

Olimlar va ekspertlarning fikrlari

- Mutaxassislar ta'kidlaydiki, bolalar nafaqat ota-ona himoyasida, balki davlat tomonidan alohida huquq egasi sifatida ko'rilishi lozim. Qonunchilikda bu aniq aks ettirilmagan holatlar murakkab vaziyatlarga olib kelishi mumkin.

- Ekspertlar fikricha, bolalarning eng yaxshi manfaatlari (best-interests of the child) har doim birinchi o'rinda bo'lishi shart. Qonun va siyosat belgilari shu printsipga asoslanishi kerak.

- Onlayn muammolar, kiberxavfsizlik va yoshlar himoyasi yangi qiyinchiliklarni tug'mogda. Masalan, algoritm-mediatsiyalangan onlayn kommunikatsiyada bolalarning shaxsiy huquqlari va xavfsizligi masalalariga alohida e'tibor qaratish kerak.

- Shuningdek, ijtimoiy va immigrant bolalar, muhojirlar, qochqinlar muammosi — huquqiy himoyada, teng huquqlar ta'minlashda yashirin risklar borligi haqida ogohlantirishlar mavjud.

Germaniyada bolalarning huquqiy vakolatlari va huquqlari cheklangan emas — ular nafaqat ota-ona himoyasida, balki davlat oldida huquq egasi sifatida tan olinadi. CRC, milliy qonunchilik va maxsus qonunlar orqali bolalarga keng himoya kafolatlangan. Biroq, amaliyotda yangi ijtimoiy, media va migratsiya muammolari tufayli bolalarning huquqiy himoyasi doimo yangi chaqiriqlar oldida.

Shuning uchun hozirgi vaqtda bolalarning huquqlari va vakolatlari Bosh qonunga alohida kiritish, bolalarning ovozi va manfaatlari har qachongidan ham ko'proq inobatga olinishi lozim. Onlayn xorazm, yoshlarga mos ijtimoiy muhit, kiberxavfsizlik va ijtimoiy tenglik nuqtai nazaridan qonunchilik va amaliyotni yangilash dolzarb.

Xulosa sifatida: Germaniyada bolalar huquqlarining huquqiy asoslari mustahkam, biroq jamiyat va texnologiyalar rivojlanishi bilan birga himoya systemasi va huquqiy kafolatlar doimiy takomillashtirilishi kerak.

**Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Xaydarov. S.A. (2025). Oilaviy tarbiyada va maktab tarbiyasida yuzaga keladigan risklar. 16-son. 9-11.
2. Хайдаров С. (2024). Spiritual influence on child education in families. Web of Teachers: Inderscience Research. 2 (11). 203-205.
3. Хайдаров С. (2025). Оилаларда фарзанд тарбиясига рухий таъсир ўтказиш. Modern Education and Development. 3 (17). 23-27.
4. Khaydarov S.A. (2025). The role of the use of fine arts in teaching the history of the country. Modern Education and Development. 3 (17). 28-33.
5. Xaydarov S.A. (2025). Ijtimoiy-gumanitar fanlarda raqamli metodlardan foydalanish yo'llari. NEW RENAISSANCE international scientific journal. 2(1). 91-94.
6. Xaydarov S.A. (2025). Yoshlarda vatanparvarlik hissini tarbiyalashda Boburnoma asariga ishlangan miniatyuralarning ahamiyati. Til va adabiyot.uz. 2.11-12.
7. Khaydarov S.A. (2025). On analysis of family factors and social creativity issues in the study of the psychological portrait of educational institutions' leaders. Tuijin Jishu/Journal of Propulsion Technology ISSN: 1001-4055 Vol. 46 No. 2.
8. Хайдаров С. (2025). Pedagogik risklarni boshqarishning nazariy asoslari va globallashuv jarayonidagi ahamiyati. 3 (9). 261-265.